

MÁNYOKI ENDRE

Szemközt a pusztulással...

SINISTRA NOSTRA

– *Nincs senkim kívüled (...)*
– *Borzasztó.*

Nem minden emberi mű, de minden műalkotás szemközt halad a pusztulással. Ennyit vagy annyit visszahódít a haláltól az életnek. Nem a saját: a mások életének. Bodor Ádám – s erre talán kevesen figyeltek föl – a *megváltást* kívánja visszavenni s -adni. Nem a műre terhelt jelentés formájában; a parabolisztikus üdvtörténet – tudja – eleve anakronizmus volna egy olyan kor emberi szövevényében, ahol minden, legalább körülírható „igazság” legföljebb mint paradoxon életképes, ideig-óráig. Ahol minden Nagy Rendszer érvényét valamely más Nagy Rendszer kérdőjelezi meg. Nem beszélve (nem is akarván itt beszélni) azok alrendszeiről, nem bonyolódva tehát semminemű politikába.

A *modernség* paradoxona, tehát a civilizáció válsága abban fejeződik ki a legtisztábban, hogy a *szabadság* menlevelére a *függés* üti a pecsétet. Az önként vállalt független minősül szabadságnak: a *függelmsértés*, ami *valójában* volna a szabadság maga, a szabadság időleges vagy végérvényes megvonását eredményezi. A modernség paradoxona, hogy a megteremtésében érdekelt és azért küzdő *személyiség* a győzelméért a szabadságával fizet.

Hol kínálkozik itt esély a megváltásra, ami a személyes szabadság abszolútuma, belső végtelenség? Egyáltalán: fölvethető-e még a megváltás mint program, készítés, parancs, vágy – vagy eleve nélkülözi már a fölvetés is az önmaga értelmét? Azt hiszem, Bodor Ádámot más kérdés nem izgatta. A *Sinistra körzet* tehát eredendően bölcséleti mű, amely nagy mitológiai rendszerekre, pontosabban: mitológiai Nagyszerkezetekre épül, és azok magasfeszültségű közegében az *ember-abszolútum-ember* viszonyát vizsgálja.

A két egymásra vetülő mítosz: a Divina Comoedia és az Orfeusz. Az egyik: a *közöst* jelképező szemléltető, a másik a *személyessel* azonos cselekvő útirajza. Egyik sem mentes a tragédia elemeitől, és egyikből sem hiányzik a fölülkerekedés esélye. A két ősmítosz *kiterjedése* különbözik: a Színháték dimenziója *más-majd*, az Orfeuszé *én-most* típusú. A Színháték az *üdvözülés* kínja, az Orfeusz a *megváltás* drámája. De – és ezt használja ki Bodor Ádám – mégsem a megváltásé, hiszen az Orfeuszban nincs, *aki* megváltson (erre csak a személyes érdem adta *esély* kínálkozik), hanem a *megváltódásé*.

A más, a mások, a más milyenség *együtt velem* az önmagam megváltásának esélye. Bodor Ádám ezt a „mitológémát” vetíti rá a keresztény mítoszra, hogy – profanizálván – alkalmassá tegye a paradoxon mitizálására, majd visszatérítésére a profánba. A már említett paradoxon, a modernségé, a következő szillogizmusban ölt testet: ahhoz, hogy szabad lehessen, föl kell oldódnom a *másban*; ahhoz, hogy föloldódhassak a *másban*, találnom kell egy mást; ahhoz, hogy megtaláljam, keresnem kell; máshol nem kereshetem, mint a rabságban; hogy megkereshessem, rabbá kell válnom; rab voltom-

ban meg kell őriznem a szabadságomat; ha rab vagyok, a szabadságomat csak úgy őrizhetem meg, ha a rab voltomat illetően nem hagyok kétséget a rabtartók előtt; belső szabadságomra a külső rabság valahány rekvizitumát rá kell aggasznom; rabságom rekvizitumai kívülről nézve a legtökéletesebb rabnak fognak mutatni; szabadságomnak a találkozás pillanatában át kell törnie magamra kényszerített burkomat; a találkozás pillanatában erre az áttörésre csak a szavaim képesek; a szavaim áttörnek rabságom burkát, de nem képesek áthatolni a *másik* rabságának burkán; rabságának burkán át a másik csak egy szavakat mondó rabot lát: a kimondható, a kimondás önmagában kevés a szabadság megérezéskéhez. Egyedül maradok a szabadságommal. *Csak én tudom, hogy szabad vagyok.* Önmagam szabadsága és rabsága: egy és ugyanaz.

Bodor Ádám Orfeuszként „korunk hőst”, a tulajdonságok nélküli, a *magasabb érdem* nélküli embert, a pusztán létező lényt bocsátja a civilizáció alvilágába (nem utazóként, nem szemlélőként, nem tanúja- és közvetítőjeként értetlen bűnök folyamánynak, hanem csak egyként a létezők közül), hogy a poklot purgatóriumként élje meg, hogy szembesüljön azzal, aminek a működésében szerepet is vállalnia kell. De Andrej Bodor számára Sinistra világa (bármily *groteszk*) valahonnan ismerős: a rendjét, a rendje irracionálisát, az irracionális rend *természetét* csakhamar megérti s elfogadja. Úgy hiszi, elég, ha „túljár az eszükön”. Ha a *szabadsága szándéka* köré cinikusan fölreégezi rabsága bizonyítékait. Ha *nem* nyilvánítja ki: rabságát, függelmeit, e függelem egyre mélyülő borzalmait megszenved. Ha a szenvedés *veszélyét* nem vállalja. Ha a pokoljárásból a purgatóriumot kihazudja. Úgy véli, a szabadságát rejtett kincsként is megőrizheti. Legbelül. És aztán, a *másikkal* találkozáskor, sértetlenül elővarázsolhatja. Hogy *aztán* AZ megváltta őt, anélkül, hogy ő megváltotta volna önmagát. Szabadság – megváltás nélkül: negatív abszolútum.

Nem véletlen, hogy – szemben Orfeusz mítoszával – Andrej Bodor számára a *fölvétel* már szinte gondtalan. Ekkor már nem is *vele* vagyunk – csak tudunk róla. Már más meséli az ő történetét. Már csak egy szereplő ebben az istentelen középfajú drámában, ahol a polgári színjáték szabályai szerint lassan minden rejtély megoldódik; a mítoszból a beszélő lefújja a ködöt, a néző föllélegzik, tapsol, kimegy a gardróbba, és fölveszi a saját rabruháját.

Nem is fölemelkedés ez, Bodor Ádám tesz róla, hogy semmiképpen ne lássék annak: az Orfeusz-mítosz „vektorait” megfordítja, s az alászállást (földrajzilag is precízen) *fölmenelekként* ábrázolja. Okkal: a Comoedia szívósan növekvő *lelki ereje* Andrej Bodor fokozatos süllyedését – a *találkozásig* – belső kiteljesedésnek imitálja. Olyan ez, mint egy *negatív seregszemle*: a fokozás végén derül ki, hogy nincs kivel megmérkőzni. A kifosztottság csúcspól aztán már csak egy út vezet tovább – egy lejtő a hegy *másik oldalán*. Ezen csúszik le Andrej Bodor, a lehető legprofánabb módon (maga *fölvétel* hagyva az életét) a civilizációba.

Itt enged meg magának először és utoljára az író egyetlen, a következtelenségében következetes, tehát cinikus gesztust: „hőse”, modern Orfeusza a görögországba tér meg, s a görögországból tér vissza kiürülése színterére egy utolsó, szimbolikus ürtésre: meghágja a szőrehullott vénasszonyt, egykori titkos aráját, aki még *érte* lett az övé, nem pedig a hatalom kegyéből. De nem is ez, hanem a *Suzuki* émeletítő, ahogyan *mindeközben* vár rá, hogy dolga végeztén visszaröpítse *Görögbe*.

Igen, az író a megváltást akarta visszavenni s -adni. De, mint oly sok nagy mű esetében, a *szándékot* – azt hiszem – a törvény legyűrte. Bodor Ádám *adta*, *azután visszavette*. Nem boldog tőle, abban biztos vagyok.